

Fodor István (1856-1929)

Wlassits Nándor rádiómérnök, HA8QC

Alig ismert, hogy *Thomas Alva Edison* jövőt formáló találmányainak európai bevezetésében jelentős szerep jutott két magyarnak. *Puskás Tivadar* a képviselői irodát vezette Párizsban, *Fodor István* pedig az egyenáramú villanyvilágítást mutatta be a párizsi Nemzetközi Elektrotechnikai Kiállításon 1881-ben. Majd következett Algír, Belgium, Finnország, Hollandia, Németország és Oroszország, ahol úttörő munkát végzett e téren. Az Edisonról szóló könyv¹ előszavában Fodor eképpen emlékezett a hőskorra és önmagára:

„Ne vétessék szerényletlenségnek, hogy felemlítsem, hogy magyar embernek jutott osztályrészül, hogy számos országba elsőnek vigye el az új fényt és mint az új iparnak úttörője és insturktora ott szerepelhessem.”

A párizsi világkiállításon részese volt a fonográf bemutatásának is, amelynek híreit igen-igen vitatta a közvélekedés Európában. Először divatos amerikai dalt (*There was a little girl*) énekeltek a készülékbe, de a tolongó sokaság hallani akart franciául is. E feladat Fodorra hárult, aki nem állta meg, hogy a fonográf megsejtsen magyarul is.

Néhány év Edisonnak végzett munka után Fodort Athénban találjuk. A város villamosításán dolgozik, kiépíti a villamosművet, amelynek vezérigazgatója az 1888-94-es években. Ebben az időszakban megoldotta a Korinthuszi-csatorna villanyvilágítását, görögországi munkásságát az állam magas kitüntetéssel jutalmazta.

Két évtized külföldi munka után 1894-ben hazatért, hogy létrehozza a Budapesti Általános Villamossági Rt.-t. Negyedszázadon át állt a Részvénytársaság szolgálatában, előbb vezérigazgató, nyugdíjas éveiben pedig mű-

szaki tanácsadóként tartottak igényt munkájára. Ezekben az években a főváros villamosítása világszínvonalon épült ki; a fényárban úszó esti Budapest foglommá vált külföldön.

A Rádiószakosztály élén

Fodor István 1908-ban alapító tagként vett részt a *Magyar Elektrotechnikai Egyesület* (MEE) létrehozásában. A szakma ezzel adott választ a századfordulón gyors fejlődésnek indult villamosipar és kereskedelem ügyeinek átfogó kezelésére.

Másfél évtizeddel később hasonlót követelt a döntő részben villamos kereskedelemre épülő rádió térhódítása is. Az Elektrotechnikai Egyesület vezetésében az 1924-es esztendő jelentős változásokat hozott, a választmányban helyet kapó *Kolozsváry Endre* javaslatot tett az MEE *Rádiótechnikai Szakosztály* létrehozására. Fodor Istvánt ajánlotta elnöknek, az alelnök *Paskay Bernát* lett, a titkár pedig *Erdős Gyula* postamérnök és *Karsa Béla* egyetemi tanár.

Fodor rádiós múltjáról nem tudunk. Azonban széleskörű külföldi kapcsolatokkal rendelkezett Francia- és Németországban, ahol a rádió kelet-közép-európai elterjedésén leginkább munkálkodtak. Ez lehetett megválasztásának egyik oka, a másik pedig társadalmi tekintélye. A munkásságát fel dolgozó írásokból a *rádiófejezet* teljesen hiányzik, bár vezetésével az

Elektrotechnikai Egyesület Rádiószakosztálya fontos szakmai alapokat rakott le, és a kezdeti években állást foglalt rádiójogi ügyekben. Alább röviden kitérünk e tevékenység néhány kérdésére.

A szabványosítási jogkörrel felruházott Elektrotechnikai Egyesület feladatai a rádiószakosztály hatósági kapcsolataiban jelentkezték, ahol az elnök egy személyben képviselte az ismert rádiós szakembereket tömörítő szakosztályi szabványbizottságot. A szabványosítási elképzelések első tanulmányát *Bacszinsky István* készítette és „Irányelvek légmentennék elkészítésével kapcsolatban” címmel jelent meg.

A Magyar Rádió Ujság (MRU) 1927. november 5-én vezércikkben hozta Fodor szakmatörténeti jelentőségű írását. A rádióvétel zavarás törvényi tiltásának szükségességéről írt abból kiindulva, hogy a rádió rendkívüli helyzetekben (természeti katasztrófa, politikai okok stb.) közhasznú fontosságú. Bizonyosan e cikk is közrejátszott abban, hogy létrehozták a hatósági jogkörrel felruházott zavarvisszafogó (zavarelhárító) szervezetet.

A rádió egyéves működésének tapasztalatai szerint az előfizetői érdeklődés elmaradt a várakozástól; a probléma áttekintésére konzultatív megbeszélést hívtak össze. Az MEE rádiószakosztályi elnök itt két intézkedésre tett javaslatot. Az orvhallgatók ellen – mivel tulajdon elleni vétséget követnek el – határozott, de addigi tevékenységüket nem szankcionáló lépéseket tartott szükségesnek. Másfelől pedig az 1925 novemberben kihirdetett rádiórendelet egyes előírásainak újragondolását szorgalmazta. Kifejtette, hogy azok sok esetben nem segítik, hanem inkább gátolják a rádióügy fejlődését.

Az MEE Rádiószakosztály állásfoglalásai siettettk, hogy a keres-

kedelemügyi miniszter 1927. április 5-én kiadja a 9557/X számú módosított rádiórendeletet. Az új előírás II. részének 14. paragrafusa magába foglalta a „nem közhasználatú” adóberendezések létesítését, beleértve a kísérleti *amatőradást*. A világban ekkor tájt példaértékűnek tekinthető intézkedés történt, mert lehetővé tette az alanyi jogon történő rövidhullámozást.

Fodor István az MRAE elnöke

1927 nyarán Bibó Dénesnek kiadták az első adóengedélyt, s az EWH-4¹ hívójelet rövidesen követte EWH-1, EWH-2; Abonyból pedig már egy éve „unlis” rövidhullámozott *Fábián István* (WAA) és *Perényi Sándor* (WAB). A szaklapokban rövidhullámú témájú cikkek jelentek meg felkeltve és fokozva az ez irányú érdeklődést. A mozgalom szervezeti kereteinek létrehozása nem váratott sokáig magára, 1928. január 2-án az alábbi tisztségviselőkkel megalakult a Magyar Rövidhullámú Amatőrök Egyesülete (MRAE):

Elnök: Fodor István

Alelnök: Kemény István (EWH-2)

Titkár: Nekolny Kurt (EWH-1)

Nem tudjuk, hogy kinél (vagy kinnél) pattant ki Fodor elnökké jelölésének ötlete, de átgondolt választás történt, a közelebbi és távolabbi célok érdekében. Utóbbit tekintve az egyesület hazai és *külföldi elismerésére* gondolunk, amiben a komoly kapcsolatokkal rendelkező Fodor István személye jelentősséggel bírt. Másfelől pedig az MRAE

szervezeti működésének megteremtése olyan elnököt kívánt, akinek kezében ehhez lehetőségek voltak.

A Rádiószakosztály vezetője erre is alkalmas volt. Létrehozta az együttműködést az Elektrotechnikai Egyesülettel, amelynek Erzsébet krt.-i székházában tarthatták összejöveteleiket a rövidhullámok magyar úttörői, mégpedig költségtérítés nélkül.

Ez volt az indulás, amelynek ígéretes perspektívája Fodor súlyos megbetegedéséig tartott. Ami ezután történt, már egy másik történet, de nem csorbítja az MRAE alapító elnökének érdemeit. Fodor Istvánra emlékezni ilyenformán is szükséges.

Életrajzi mozaikok

Középiskolai tanulmányait családja nehéz anyagi körülményei miatt abbahagyta, tehetsége akár el is kallódhatott volna. De a sors mást írt számára. Iskoláit szülővárosában, Pozsonyban mégis be tudta fejezni támogatással, majd Párizsba került, ahol mérnöki végzettséget szerzett. Folyamatosan képezte magát a gyakorlati munkában, s közben nyelveket tanult. Szorgalma révén egyre magasabbra jutott az elektrotechnika akkor még merőben újnak számító világában.

Tudományos munkái angol, német és francia szaklapokban jelentek meg, mindhárom nyelvet jól beszélte. Európában elsőként írt könyvet az izzólámpa világitásról *„Das Glühlicht”* címmel 1885-ben. Bécsi kiadója ezután még hat német nyelvű munkáját

jelentette meg. Magyar nyelven 1907-ben a *„Füstenélküli város és ipar”* című könyvét adták ki.

Szakmai sikerekben gazdag életútját elismerések sora övezte. Görögországban végzett munkáját Lovagkereszt kitüntetéssel ismerték el, tulajdonosa lett a *Ferencz József Rend Középkeresztjének* és a királytól *„várkonyi”* előnévvel *m. kir. udvari tanácsos*² címet kapott.

Nehézségekkel tarkított életútjának kezdete nagyon hasonló a sikereit elindító Edisonéhoz. Erről is beszélgethettek 1911-ben Edison magyarországi látogatásakor, amelyre az európai körutat tevő felalálót Fodor hívta meg. Ellátogatott Pozsonyba és Budapestre, a főváros mély benyomást tett Edisonra. E látogatás során készült közös fénykép kuriózum értéke a magyar technikatörténetnek. A magyar elektrotechnikai ipar nagy alakja és az ország villamosításának úttörője 1929-ben hunyt el Budapesten.

Jegyzetek:

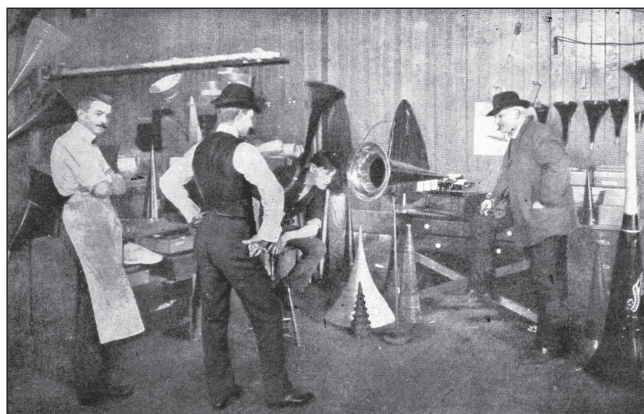
1. Balla Ignác Edisonról szóló könyve (Bp., 1913)
2. Telefonhírmondó és Rádió Rt. elnöke
3. Posta Kísérleti Állomás vezetője
4. Az EWH-4 hívójelnek külön története van.
5. A közjogi méltóságokat megillető címet Ferencz József 1908-tól kitüntetésként is adományozta. Megszólítása „Nagyságos”.

Forrásirodalom:

- Balla: Híres feltalálók, Singer és Wolfner kiadása Budapesten (1913)
- Magyar Rádió Ujság 1926-28-as évfolyamok, Budapest
- Elektrotechnika 1924-28-as évfolyamok, Budapest

Edisonnal Budapesten

Fonográf kísérlet Edison műhelyében